

Iwona Górny

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie

Małopolska. Regiony, regionalizmy, małe ojczyzny.

T. 20 (2018) / [zespół pod red. Zdzisława Nogi]. — Kraków :

Wojewódzka Biblioteka Publiczna; Małopolski Związek

Regionalnych Towarzystw Kultury, 2018, 418 s.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie wspólnie z Małopolskim Związkiem Regionalnych Towarzystw Kultury oraz Polskim Towarzystwem Historycznym w Krakowie wydali dwudziesty już tom rocznika *Małopolska. Regiony — regionalizmy — małe ojczyzny*. Wydawnictwo to w tym roku, niejako jubileuszowo, osiągnęło 418 stron i jak zawsze omawia ciekawe i różnorodne tematy z historii Małopolski i współczesnych inicjatyw w regionie. Znalazły się tu teksty naukowe, popularnonaukowe, materiały źródłowe do dziejów idei regionalizmu i osób związanych z tym ruchem, artykuł do edukacji regionalnej — studencki projekt inwentaryzacji grobów wojennych w Małopolsce oraz recenzje i sprawozdania z ważnych dla środowiska regionalistów wydarzeń.

Jako że rok 2018 to czas świętowania 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez nasz kraj, nie mogło w roczniku zabraknąć tekstów dotyczących wydarzeń związanych z powrotem Polski do państwowości. Na uwagę zasługują teksty poświęcone walkom o odzyskanie niepodległości, formowaniem się Legionów Polskich na terenach historycznej Galicji. W tomie przeczytamy artykuły o jakże ciekawych zwyczajach i obrzędach świątecznych; związanych z weselem, ale także ze śmiercią i pogrzebami — zajmują one sporą część tomu. Z tekstu Jacka Kuliga dowiemy się nie tylko o renowacji historycznych organów, ale również o działalności krakowskiej Pracowni Konserwacji Zabytków, dzięki pracom której udało się uratować niejednen zapomniany i zdewastowany instrument.

O reklamie w zabytkowej przestrzeni Krakowa pisano wiele na łamach codziennych gazet; w roczniku zaprezentowano ciekawy tekst o komercjalizacji dziedzictwa kulturowego na Podhalu. Autorka, Katarzyna Ceklarz przedstawia projekt badawczy pt. „Góralszczyzna na sprzedaż” i w oparciu o jego realizację oma-

wia, w jakim stopniu kultura, tradycja staje się produktem na sprzedaż. Materiałem badawczym są fotografie różnego rodzaju reklam, począwszy od pamiątek, poprzez produkty spożywcze, do zaproszeń do barów, restauracji czy skorzystania z noclegów. Postać górala, elementy góralskości, motyw Tatr, wykorzystywane na różne sposoby, w bardzo dużym nasileniu i przy tak czasami zaskakujących okolicznościach, nie wpływa pozytywnie na wizerunek Zakopanego i Podhala. Góralszczyzna zostaje spłaszczona, zafałszowana, staje się przede wszystkim towarem na sprzedaż, a kojarzona z popularnymi symbolami odbiega od dziedzictwa kulturowego regionu. Autorka barwnie opisuje kolejne przykłady reklam, wskazuje na błędy językowe, złe posługiwanie się gwara, powodujące u jednych krytykę, u innych co najwyżej pobłażanie. Artykuł skłania do zastanowienia się nad problemem sposobu i jakości rozpowszechniania wiedzy o regionie, jego atrakcjach, kulturze, zachęcania do poznawania małych ojczyzn, a co za tym idzie rozwoju turystyki regionalnej, postawieniu granic komercjalizacji kultury, korzystania z dóbr kultury i usług.

Interesującym tekstem jest artykuł Angeliki Filipczyk *Obrzędy pogrzebowe chłopów podkrakowskich na przełomie XIX i XX wieku*. Cywilizacja XXI wieku mało zwraca naszą uwagę ku obrzędowości, zwyczajom, tradycji przodków co do spraw związanych ze śmiercią i pogrzebem. Wolimy kultywować zwyczaje ślubne, weselne, chrzcielne, okazjonalne, natomiast śmierć w dzisiejszych czasach stanowi pewne tabu, choć jest nieunikniona. Tajemnica związana z odejściem ludzi ze świata żywych na tyle jest jednak inspirująca, że od zarania dziejów była motorem powstania dzieł literackich, artystycznych, psychologicznych, etnograficznych. Autorka przedstawiając motyw śmierci opiera się na rękopisach małopolskich etnografów, przeprowadzających wywiady, spisujących zasłyszane historie bezpośrednio wśród osób, które miały jakiś kontakt z osobami zmarłymi, ich bliskimi czy brały udział w takich obrzędach. Najstarsze podania datuje się na rok około 1850, swoim zasięgiem obejmuje kilkanaście małopolskich miejscowości oraz tereny dzisiejszego Krakowa. Autorka pracę podzieliła na trzy części — najpierw przedstawiła wyobrażenia śmierci i duszy, stosunek śmierci do ludzi, jej wygląd, charakter; w drugiej części, właściwej, opisała zwyczaje pośmiertne bliskich zmarłych, organizację pogrzebu, stypę i okres żałoby. Trzecia część artykułu poświęcona jest niezwykłym praktykom pogrzebowym związanym z niezwykłymi zgonami. Artykuł daje wyobrażenie o obrzędowości związanej ze śmiercią i pochówkiem — niektóre zwyczaje zostały zapomniane lub zaniechane, część z nich stosowana jest do dziś, zwłaszcza na wsiach. Przekazywane przez starsze pokolenie nadają sens i znaczenie niektórym kultywowanym praktykom przy grzebaniu zmarłych czy w okresie żałoby. Temat przedstawiony bardzo zajmująco jako inny wymiar ludzkiego istnienia.

W obszernym tomie umieszczono również teksty poświęcone wybitnym postaciom: generałowi Józefowi Hallerowi, rodzinie Goetzów-Okocimskich (twórców znanego i cenionego browaru), pisarce Marii Konopnickiej. Zaprezentowano

XX

MAŁOPOLSKA

regiony ■ regionalizmy ■ małe ojczyzny

Kraków 2018

Zdj. 1. Inskrypcja we wnętrzach spichlerza plebańskiego z Tenczynka.
Fot. P. Bujakiewicz. Zdjęcie w artykule Anny Latko-Serafińskiej *Inskrypcje w zabytkowych obiektach architektury wiejskiej i małomiasteczkowej* (s. 183).

Zdj. 2. Wnętrze domu z Chrzanowa, fragment inskrypcji. Fot. P. Bujakiewicz.
Zdjęcie w artykule Anny Latko-Serafińskiej *Inskrypcje w zabytkowych obiektach architektury wiejskiej i małomiasteczkowej* (s. 182).

Zdj. 3. Figura złotego górala w Szlachtowej. Fot. K. Ceklarz.
Zdjęcie w artykule Katarzyny Ceklarz *Góralczyzna na sprzedaż* (s. 232).

ostatnie trzy lata imprez związanych z Małopolskimi Dniami Dziedzictwa Kulturowego. Na końcu tomu umieszczono recenzje wybranych książek, materiał do przyszłego słownika biograficznego Małopolski oraz przegląd nowości regionalnych dostępnych w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie.

Serdecznie zapraszam do zapoznania się z tegorocznym tomem „Małopolski”.

Spis treści omawianego numeru

Problemy sprawy ludzie: Andrzej Małyś, *Pobyt Legionów Polskich w Kętach i okolicy w zimie 1915 roku*; Bartosz Turzyński, Ewa Szymańska, *O jeden most za daleko, czyli kulisy mało znanej operacji pierwszowojennej*; Tomasz Michalewski, *O regionalizmie. Wybrane aspekty*; Mateusz Wyżga, *Historiografia regionalna i lokalna w Polsce*; Daniel Kübler, *Za ruską granicą. Z tradycji ludowych w gminie Igołomia-Wawrzeńczyce*; Marta Smółczyńska, *Pójdziemy bracia w drogę z wieczora... 20 lat ogólnopolskich spotkań dziecięcych i młodzieżowych grup kolędniczych pastuszkowego kołędowania*; Elżbieta Porębska-Kubik, *Sprzedawanie różdżki i inne rytuały weselne w Borzęcinie*; Angelika Filipczyk, *Obrzędy pogrzebowe chłopów podkrakowskich na przełomie XIX i XX wieku*; Anna Latko-Serafińska, *Inskrypcje w zabytkowych obiektach architektury wiejskiej i małomiasteczkowej przeniesionych do skansenu w Wygielzowie*; Jacek Kulig, *O organach historycznych Małopolski*; Katarzyna Ceklarz, *Góraliszczynna na sprzedaż. Komerccjalizacja tradycji widoczna w krajobrazie Podhala*. **Instytucje:** Maria Fila, *Sokoły, skauci i strzelcy ziemi zatorskiej na drodze do niepodległości*. **Archiwum myśli regionalistycznej:** Wiktor Ormicki, *W sprawie Collegium Regionalnego*. **Materiały świadectwa dokumenty:** Eugeniusz Żaba, *Zarys dziejów dóbr jangrodzkich w okresie gminy dominialnej (1809–1867)*; Magdalena Kasiarz, *Józef Haller – bohater lokalnej pamięci*; Jan Stefan Gawlik, *Działalność rodziny Goetzów-Okocimskich w Krakowie, Galicji i w Polsce południowej*; Ewa Leśniak, *Nazwy stopni pokrewieństwa w gwarze najstarszych mieszkańców Przyszowej*; Andrzej Bogunia-Paczyński, *Maria Konopnicka w Sucheju*. **Edukacja regionalna:** Piotr Kapusta, *Studencki projekt „Groby wojenne w Małopolsce” na przykładzie gminy Tuchów w powiecie tarnowskim w 2010 roku*. **Materiały do słownika biograficznego małopolski:** Poręba, Józef (*Stanisława Sołyga*). **Recenzje noty bibliograficzne:** Ryszard Kantor, *Różne drogi do regionalizmu (My, regionaliści. W stronę autowizerunku*, red. Damian Kasprzyk, Wrocław 2018, s. 197); Zdzisław Noga, *Wzorcowa monografia średniowiecznego Lelowa* (Jacek Laberschek, *Dzieje średniowiecznego Lelowa*, Lelów 2018, s. 246). **Sprawozdania kronika:** Ryszard Kantor, *O folklorze dziecięcym i o tym, jak go prezentować... Rozmowy w Nowym Sączu*; Elżbieta Romanowska, *Przegląd nowości regionalnych Czytelni Zbiorów o Krakowie i Małopolsce WBP w Krakowie*; Justyna Nartowska, *Małopolskie Dni Dziedzictwa Kulturowego*.